

Dienst in Watergang & Ipendam – Jaap Haasnoot

Maart 2006

Lezingen: Jeremia 26:1-19 (tekstgedeelte) & Johannes 2:13-22

Thema: Hoop voor de kerk?

Een kennis die op zoek was naar een huis en veel makelaars afgang, vertelde me dat je zonder enkel probleem een kerk kon kopen of huren. Bij veel makelaars waren lege kerken in de aanbidding. Een schrijnend voorbeeld van de situatie van de kerk in Nederland: kerkgebouw in de aanbidding. En we kennen de trend: de cijfers van kerkbezoek in Nederland blijven dalen.

Tegelijk weten we ook dat dit niet het complete plaatje is. Als je wereldwijd kijkt, dan groeit de gemeente van Christus. In Afrika kunnen de bouwmaterialen voor nieuwe kerken niet snel genoeg aangesleept worden. En ook in ons eigen land zijn er hoopgevende tendensen: er is minder polarisatie tussen kerken en mensen maken een bewuste keuze om bij een kerk te horen. En er ontstaat een generatie van 'nieuwe heidenen' die geïnteresseerd zijn in het christelijke geloof. Alpha cursussen draaien op veel plaatsen heel goed. Dat is dus ook waar, maar we worden toch telkens weer geconfronteerd met het verval van de kerk: minder mensen, minder geld, minder daadkracht en de kerk lijkt voor velen irrelevant te worden.

Onze reactie?

Dan dringt de vraag zich op: hoe gaan wij daar - als bewuste kerkgangers - mee om? Je hoort verschillende reacties binnen de kerk: we moeten bidden om een opwekking, zegt de één. Eerst schuld belijden als christenen, zegt de ander. We moeten de handen uit de mouwen steken, vindt een derde, meer acties, meer activiteit. En een vierde legt zich liever bij de situatie neer, niets meer aan te doen, het is toch een aflopende zaak.

We willen vanmorgen zien of de verhalen die we gelezen hebben ons een richting kunnen wijzen bij deze vragen. En we geven dan vooral aandacht aan het verhaal van de profetie van Jeremia in de tempel.

Jeremia – situatie kerk en staat

Want als je op zoek bent naar een kerk in verval, dan moet je in Jeremia's tijd zijn. We gaan terug naar de 7e eeuw voor Christus. In die tijd waren kerk en staat nauw met elkaar verweven en op beide terreinen was er zwaar weer op komst.

Van de twee rijken in Israël werd het noordelijke Israël werd door de Assyriërs bezet. Het zuidelijke Juda zit klem tussen de grootmachten Egypte en de Chaldeese Nebukadnezar. Koning Jozakim probeert onder die grootmachten uit te komen, maar zonder succes. Het duurt niet lang meer of Nebukadnezar staat voor de poorten van Jeruzalem om af te rekenen met de Judeeërs.

Aan de godsdienstige kant ziet het er ook niet erg rooskleurig uit. Jozakim haalt de hele heidense handel van goden weer binnen die zijn vader Josia buiten de tempel had gezet. Het volk van Juda vertrouwt vooral op de aanwezigheid van de tempel in Jeruzalem. Hun zal niets gebeuren. De tempel als huis van God zal ons beschermen.

In die situatie heeft de profeet Jeremia de ondankbare taak om het volk en de koning te waarschuwen dat ze niet moeten vertrouwen op uiterlijkheden en politieke spelletjes. Als je door gaat met het overtreden van Gods geboden, kun je niet rekenen op Gods bescherming. Godsdienst is een zaak van het hart. En als jullie niet veranderen, dan zal Jeruzalem verwoest worden.

Niet populair

En dat is natuurlijk geen populaire boodschap. Ook in hoofdstuk 26 geeft God Jeremia de opdracht om naar de voorhof van de tempel te gaan met een profetisch woord. Jeremia zal niet hebben staan te trappelen om zo op de voorgrond te treden en dan nog wel met deze boodschap: als jullie niet naar Mij luisteren en leeft naar Mijn wet en de woorden de profeten serieus nemen, dan zal Ik deze tempel gelijk maken aan Silo en de stad tot een vloek (vers 4-6). Voor de joodse leiders toen was die boodschap glashelder, dat blijkt wel uit hun reactie: ze grijpen Jeremia bij zijn kladden en schreeuwen: Sterven moet jij! Hoe durf je in de naam van de Here te zeggen dat de tempel als Silo zal worden en de stad een ruïne! (vs. 9)

Silo

Wij hier in de kerk hebben wat uitleg nodig bij de uitdrukking 'als Silo worden'. Silo is de plaats waar de tabernakel werd neergezet nadat het land Kanaän was ingenomen. Het was dus de plaats verbonden met het heiligdom. Vanuit archeologische opgravingen weten we dat die plaats, Silo, zo rond 1000 v.Chr. door de Filistijnen is verwoest. De omstanders wisten dus waar Jeremia het over had: de tempel zal met de grond gelijk worden gemaakt. En dat was iets wat ze niet wilden horen, want de tempel was hun zekerheid. Zolang de tempel er was, was God in hun midden.

Zender

En dan gaat de overheid er zich ook nog mee bemoeien. De officier van justitie krijgt lucht van de zaak en die wil weten wat er aan de hand is. En voordat Jeremia de kans krijgt om zich te verdedigen, wordt in vers 11 het doodvonnis tegen hem geëist. Jeremia laat dat niet zo gemakkelijk gebeuren en hij verwijst naar de zender van de boodschap: God zelf. God heeft mij gezonden. Ik sta hier niet om m'n eigen handel te verkopen, maar ik ben in dienst van de Allerhoogste. Bekeer je en God zal zijn oordeel terugnemen. Je hebt nog een kans. En trouwens, zo voegt Jeremia er nog fijntjes achteraan, als je mij doodt, dan vergiet je onschuldig bloed en daar zullen jullie dan voor moeten boeten (vers 15).

Grillig

En dan gaat de massa weer om: nee, Jeremia mag toch niet gedood worden, want hij spreekt in de naam van de Here. Net was Jeremia nog de grote vijand, maar nu ze beseffen dat ze zelf gevaar lopen, nu is hij opeens weer een vriend.

Dan herinneren enkele ouderen zich nog de profetie van Micha (dezelfde als die van het bijbelboek) ten tijde van koning Hizkia. Micha had een soortelijke boodschap als Jeremia en hij werd ook niet gedood. Dus toch maar niet.

En alsof dit nog niet genoeg is, blijkt uit vers 24 (dat we niet lezen), dat aan het eind van het verhaal het volk weer de andere kant op is gegaan: weg met die horzel van een Jeremia, dood hem! Alleen door bescherming van een bevriende hoge ambtenaar weet Jeremia daaraan te ontkomen.

Moraal van verhaal

Wat dit verhaal heel duidelijk maakt, is dat je te beklagen bent als je bent overgeleverd aan de grillen van de publieke opinie. Vandaag vindt 'men' dit, morgen vindt 'men' dat. Het volk en haar leiders hebben Gods goede geboden losgelaten en draaien mee met alle windrichtingen. De donkere wolken van Gods straf komen alleen maar dichterbij.

Iets anders wat u hopelijk is opgevallen, is de standvastigheid van Jeremia. Als er een profeet is die weet dat het brengen van Gods woord samengaat met lijden en volharding, dan is het Jeremia. Daarbij heeft zijn prediking weinig positieve uitwerking zoals we ook in hoofdstuk 26 zien. Maar toch kan hij er ook niet mee stoppen. In hoofdstuk 20 zegt hij:

“Ik word mishandeld, onderdrukt!” Want de woorden van de HEER brengen mij dag in dag uit schande en vernedering. Als ik denk: Ik wil hem niet meer noemen, niet meer spreken in zijn naam, dan laait er in mijn hart een vuur op, dan brandt het in mijn gebeente. Ik doe moeite om het in bedwang te houden, maar ik kan het niet.” Hij moet het woord van God doorgeven.

We hebben dus een volk dat zwalkt gezien en een standvastige Jeremia. Het belangrijkste in dit hoofdstuk is echter dat we horen van een God die zijn volk moet straffen, (omdat Hij heilig is en omdat zij zich niet houden aan het verbond), maar die dat liever niet doet. Drie keer lezen we dat God berouw zal hebben over het kwaad dat Hij hun zal doen, als het volk zich bekeert!

God heeft berouw

Dat is niet niks wat hier wordt gezegd. Als jullie je bekeren, zeg Jeremia, dan zal God het plan om jullie te straffen intrekken, berouw hebben over het kwaad dat Hij tegen jullie gesproken heeft (vers 13). De NBV zegt: “dan zal ik afzien van het onheil”. Groot Nieuws: “dan zal ik spijt krijgen van mijn voornemen”. God wil zo ontzettend graag het goede voor zijn volk, dat Hij alles probeert om ze op de weg ten leven te leiden. Zelfs een verdiende straf wil hij intrekken.

Maar kan God dan spijt krijgen? Want staat er niet ook in de Bijbel:

“God is geen man, dat Hij liegen zou; of een mensenkind, dat Hij berouw zou hebben.

Zou Hij zeggen en niet doen, of spreken en niet volbrengen? (Num. 23:19)

Ja, dat staat er zeker. En binnen de theologie is er veel discussie over dit onderwerp. We kunnen daar nu niet diep op in gaan, maar laat me dit zeggen. We moeten oppassen meteen de dogmatiek over de Bijbelverhalen heen te leggen, want daarmee raken we de diepte en dynamiek van hoe God werkt in het leven van mensen kwijt. Ik bedoel dit. We kunnen meteen zeggen: God is onveranderlijk dus Hij kan geen spijt, berouw krijgen en dit is slechts een uitdrukking om aan ons beperkte mensen iets duidelijk te maken. Zoiets als: God past zich aan onze manier van denken aan.

Maar we kunnen ook proberen (en daar pleit ik voor) om de Bijbelgedeelten in hun verband te begrijpen en dan te vergelijken. Dan blijkt dat de tekst die ik zojuist las uit Numeri, staat in het verband dat God niet gelijk is aan een onbetrouwbaar mens. Onze God doet wat Hij zegt en Hij is te vertrouwen!

Dat is een heel *ander* verband als ons gedeelte over God die berouw heeft. God is een en al liefde, Hij wil dat mensen leven hebben en overvloed en DAAROM wil Hij de mens niet straffen. Daarom zag Hij af van het onheil ten tijde van de profeet Micha toen het volk zich bekeerde, en daarom werd Ninevé in de tijd van Jona niet weggevaagd. God is onveranderlijk in de zin dat Hij het goede voor ons wil. Met de woorden van Jona: U bent een God die genadig is en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid (4:2).

En daarmee verandert dit verhaal in een boodschap van hoop: van het volk hebben we niets te verwachten, voor Jeremia kunnen we bewondering hebben, maar onze *hoop* kan alleen maar gevestigd worden op de God die niets liever wil dan het onheil afwenden omdat Hij onveranderlijk genadig is!

Bijzaak is hoofdzaak

Laten we nog even kort kijken naar het bekende verhaal van de tempelreiniging door Jezus in Johannes 2. De noodzakelijke handel rond de tempel (verkoop van offerdieren en wisselen van geld) was in die tijd de tempel zelf binnengedrongen. Daar fulmineert Jezus

tegen. Je zou kunnen zeggen: iets dat een bijzaak had moeten zijn, is hoofdzaak geworden. En dat is een vraag die wij ons telkens weer moeten stellen: zijn wij als kerk nog bezig met onze 'core business'?

Maar het is niet alleen een kwestie van hoofd- en bijzaak. De joden vragen Jezus vervolgens welk 'teken' Hij met deze actie laat zien. En dan geeft Hij ze dat aparte antwoord: breek deze tempel maar af en ik zal hem in 3 dagen weer opbouwen! En zoals bijna altijd in het Johannes-evangelie: de joden nemen zijn woorden letterlijk, terwijl ze niet zo bedoeld waren. Want Jezus' woorden verwijzen naar Zijn dood en opstanding. En daarmee krijgt het schoonvegen van de tempel een ander lading: weg met die offerdieren, want die zijn maar surrogaat. Ik ben het ware Lam dat de zonden der wereld wegneemt!

En daarmee zijn we weer bij de God die berouw heeft over het kwaad dat wij verdienen. Op Golgotha, bij het kruis van Jezus staan we oog in oog met die God die het onheil afwendt. Ik hoop dat u echt tijd maakt in deze lijdenstijd om naar Golgotha te gaan en daar te overdenken dat u die straf verdiende, maar dat Jezus uw zonde op zich nam vanwege een Vader die de dood van de zondaar niet wil.

God die het onheil afwent

Als we ons in de geschiedenis van historische kerkgebouwen verdiepen, dan heeft zo'n kerk meestal heel wat meegemaakt. En dat zal ook voor dit kerkgebouw gelden. Tijdens de Reformatie, Tachtigjarige Oorlog en Tweede Wereldoorlog hebben veel kerkgebouwen grote schade geleden. En toch hebben velen de stormen des tijds weerstaan. Ze zijn echter niet hetzelfde gebleven, telkens is er wel wat veranderd! Zouden we dat ook niet als beeld voor de kerk als lichaam van Christus mogen zien?

De kerk in Nederland is aan het afbrokkelen. Tegelijk zijn er tekenen van hoop. Wat kunnen wij doen? We moeten bidden, onze schuld belijden en het is goed om activiteiten te organiseren, maar dat moet allemaal beginnen bij het vertrouwen op de God die het onheil af wil wenden. Het is Zijn kerk, niet de onze.

Uiteindelijk gaat het niet om het gebouw, want dat op zichzelf brengt ons geen verlossing. En mensen zijn wel de toekomst van de kerk, maar niet haar fundament. Mensen laten het nogal eens afweten, maar de Heer van de kerk niet. Onze hoop is ook niet gevestigd op een profeet, een leider, hoe standvastig ook (zoals Jeremia). Onze enige hoop is gevestigd op Hem die op Golgotha het onheil dat ons had moeten treffen op zich nam. Ondanks onze zonde en ons falen, wil onze hemelse Vader telkens weer opnieuw met ons verder als we ons bekeren. Dat is de boodschap van Jeremia en de boodschap van Pasen. En dat is een boodschap waar we als kerk mee verder kunnen.

Lof zij u Christus in eeuwigheid!
Amen